

ΣΚΕΨΕΙΣ ΓΙΑ ΤΗ ΓΛΩΣΣΑ

Ίσως ποτέ, σπανιώτατα πάντως, ὁ φανατισμὸς ἔχει σχέση μετὴν ἀλήθεια. Ὁ κ. Ψυχάρης εἶναι δημοτικιστῆς φανατικώτερος καὶ ἀπὸ τὸν ἑλληνικὸ λαὸ. Πιστεύει ὅτι οἱ ἀλήθειες εἶναι ἐφευρέσεις ἀτόμων, καὶ ὄχι ἱστορικῶς συνισταμένες. Ὁ κ. Ψυχάρης εἶναι θῦμα τῶν γλωσσικῶν του ἰδεῶν ὅσο κανεῖς ἄλλος σύγχρονος δημοτικιστῆς συγγραφεύς. Γι' αὐτὸ ἴσως καὶ πρῶτος θὰ περιληφθεῖ στὸ καλλιτεχνικὸ μας μαρτυρολόγιό τῆς τελευταίας τριακονταετίας, πού τὸ ἀποτελοῦν ἀποκλειστικῶς σχεδὸν οἱ μάρτυρες τῆς γλωσσικῆς «ιδέας». Ὀλίγος σκεπτικισμὸς, θὰ ἔσωζε τὸν κ. Ψυχάρη ὅπως καὶ πολλοὺς ὁπαδοὺς του. Ἄλλ' οὔτε ὁ ἕνας οὔτε οἱ ἄλλοι ὑπῆρξαν ποτὲ σκεπτικισταί. Στὶς ἰδέες τῶν ἐπίστεψαν τυφλὰ καὶ στῶν ἄλλων καθόλου. Ἄλλ' εἶναι ποτὲ δυνατόν ὄλ' ἡ ἀλήθεια νὰ εἶναι μὲ τὸ μέρος μας;

Ποτὲ ὁ Σολωμὸς δὲν πληγώνει τὸ γλωσσικὸ μας αἶσθημα. Καὶ ὅμως συχνότατα αὐθαιρετεῖ γλωσσικῶς. Τὸν ὀδηγεῖ τὸ γλωσσικὸ του ἔνστικτο. Εἶναι ὁ ἀλάθευτος μουσικὸς πού ὅπως καὶ ἂν χτυπήσει τὰ πλήκτρα, βγαίνει πάντα ἁρμονία. Ὁ κ. Ψυχάρης πληγώνει συχνότατα τὸ γλωσσικὸ μας αἶσθημα. Ὁχι μόνον διότι δὲν εἶναι ὅσον ὁ Σολωμὸς καλλιτέχνης, ἀλλὰ καὶ διότι, παρὰ τὴν φαινομενικὴ ὀρθοέπειά του, γλωσσικῶς αὐθαιρετεῖ περισσότερο ἀπὸ τὸν Ζακύνθιο ποιητῆ. Ὅπου δὲν ἀκολουθεῖ τὴν ἱστορικὴ καὶ τὴν σύγχρονη ζωντανὴ ἑλληνικὴ γλωσσικὴν ἀλήθεια ὁ κ. Ψυχάρης, ἀλλὰ παρεμβάλλει τὶς ἰδέες του, γίνεται ἀποκρουστικὸς εἰς τὸ εἶδος του, ὅσο σχεδὸν καὶ οἱ Ἀττικισταί. Ἐλληνοὶ χεῖλη δὲν θὰ προφέρουν ποτὲ ὀρισμένους λέξεις καὶ φράσεις τοῦ κ. Ψυχάρη.

Σ' ἕνα του γράμμα ὁ Βηλαράς γράφει: «οἱ ἱερεῖδες τῆς Αἴγυπτου». Ποιὸς ποτὲ θὰ προφέρει τὴ φράση αὕτη;

Δὲν ὑπάρχει λύσις θεωρητικὴ τοῦ γλωσσικοῦ ζητήματος. Θὰ ἐξελιχθεῖ καὶ ἡ γλῶσσα μας ἀσυνειδήτως ὅπως ὅλα τὰ ζωϊκὰ φαινόμενα. Μπορεῖ ἴσως κάπως νὰ ὑποβοηθήσουν τὴν φυσικὴ τῆς ἐξέλιξη οἱ συγγραφεῖς καὶ οἱ γλωσσολόγοι, ποτὲ ὅμως καὶ πέρα ὡς πέρα νὰ τὴν καθορίσουν, ὅπως ἐπιζητοῦν. Αὐθαιρέτως—καὶ ὀρισμένη δημοτικὴ εἶναι ἀσφαλῶς αὐθαιρεσία—ἐπιβάλλονται καὶ κυριαρχοῦν κάποτε μόνον οἱ πλαστὲς γλῶσσες.

Ὅταν πληγώνεται τὸ γλωσσικὸ καὶ μουσικὸν αἶσθημά μου μὲ ἀκατανόμαστους βαρβαρισμούς, παύω νὰ ἐνδιαφέρομαι γιὰ τοὺς γλωσσικοὺς ἢ φθογγολογικοὺς νόμους πού δικαιολογοῦν τυχόν τοὺς βαρβαρισμούς αὐτούς. Μορφή, καλλιέπεια, τέχνη. Ἴδου τί μ' ἐνδιαφέρει. Αὐτὰ δὲ θὰ μοῦ τὰ τσαλα-

πατήσουν οἱ κακοὶ γραμματικοὶ καὶ οἱ κακοὶ ριμαδόροι.

Μένει χωρὶς ἀπάντησιν ἀκόμη τὸ ἐρώτημα τοῦ Ροῦδη: Ὁμιλεῖται τάχα, ὀμιλήθηκε ποτὲ, καὶ ὑπάρχει ἄλλις νὰ ὀμιληθεῖ σὲ κάποιον μέλλον ἢ γλῶσσα τοῦ κ. Ψυχάρη καὶ μερικῶν ἄλλων δημοτικιστῶν;

Καὶ ἡ λύσις πού ἐσύστησε ὁ Ροῦδης γιὰ τὸ γλωσσικὸ ζήτημα, ὁ ὀμαλισμὸς τῆς καθαρηνούσης, εἶναι καὶ ἐκεῖνη σφαλερῆ καὶ ἀπραγματοποίητη, ὅπως ὅλες οἱ θεωρητικῆς λύσεις.

Ἡ καθαρηνούσα εἶναι γλῶσσα ἀστικὴ, ἡ δημοτικὴ δὲν εἶναι οὔτε μπορεῖ νὰ γίνῃ χωρὶς τὴ βοήθεια τῆς καθαρηνούσης.

Ἡ καθαρηνούσα μπῆκε στὸ αἷμα, στὴν ψυχὴ, στὴ συνειδήσή σας. Καὶ ὅταν παύσει νὰ εἶναι κρατικὴ γλῶσσα, καὶ ὅταν θάχει βγεῖ ἀπὸ τὰ σχολεῖα, πάλιν δὲν θὰ ξεριζωθεῖ ἀπὸ μέσα μας. Θ' ἀπλώνει τοὺς πλοκαμῆδες τῆς στὴ δημοτικῆ, θὰ ποτίζει χωρὶς νὰ τὸ θέλομε ἴσως ἄλλ' ὄχι καὶ γι' αὐτὸ λιγώτερο βαθειά, τὴν κουβέντα μας, τὴν γραπτὴ μας ἔκφραση, τὴ σκέψη μας καὶ τὴ ζωὴ μας.

Ἡ καθαρηνούσα δὲν εἶναι γλῶσσα διανοητικὴ μόνον, ἀλλὰ καὶ αἰσθηματικὴ καὶ συναισθηματικὴ ἐν μέρει. Πῶς οἱ λέξεις τῆς, λέξεις ἄλλου τυπικοῦ, θὰ ὑποταχθοῦν στὸ τυπικὸ τῆς δημοτικῆς; Θάχουμε δύο γραμματικῆς; Ὁχι. Ἄλλ' ὅταν βγαίνει τὸ παιδί ἀπὸ τὸ σχολεῖο πού θάχει διδαχθεῖ μόνον τὴ δημοτικῆ, θὰ μπορεῖ νὰ λέγει οἱ ποιητάδες, ὅταν ὅλοι γύρω του θὰ λένε οἱ ποιηταί, θὰ γίνεται μιὰ ἀλληλεπίδρασις στὴν ὁποῖαν φυσικὰ θὰ ὑπερισχύουν οἱ πολλοί. Καὶ σὲ λίγο οἱ νεώτεροι θὰ λένε ποιηταί, ὅπως καὶ οἱ παλαιότεροι οἱ πιὸ πολλοί. Θὰ ἐξακολουθοῦν νὰ ὑπάρχουν δύο τυπικά, δύο γλῶσσες. Μιὰ δημοτικὴ μὲ καθαρηνόντα στοιχεῖα, ἡ μιὰ καθαρηνούσα ἀπλουστευμένη ὅπως σήμερα, ὅπως πάντα ἴσως.

Ποτὲ δὲν θὰ μπορέσουν νὰ πολιτογραφηθοῦν στὴν ὀμιλουμένη γλῶσσα μας, οἱ λέξεις τῶν γλωσσαρίων. Καὶ εἶναι γνωστὸ τί μεγάλο μέρος τῆς δημοτικῆς ἀποτελοῦν οἱ λέξεις αὗτες.

Ἡ δημοτικὴ ἔχει ζωηράδα, ἐκφραστικότητα, συνθετικότητα. Ἄλλο καὶ ἡ καθαρηνούσα φινέτσα, λεκτικὸ πλοῦτο ἐφάμιλλο ἴσως τοῦ δημοτικοῦ, ἕνα φυσικὸ θὰ ἔλεγε κανεῖς πνεῦμα ἐφρωνίας στὶς λέξεις τῆς καὶ στὴν ὕψή τῆς, μιὰ δική τῆς ἐκφραστικὴ δύναμη, πιὸ ἀδιόρατη ἴσως, πιὸ πνευματικὴ ἀπ' τῆς δημοτικῆς, ἀλλ' ὄχι καὶ γι' αὐτὸ λιγώτερο πολύτιμη ὡς μέσον κοινῆς γλωσσικῆς ἐκφράσεως καὶ καλλιτεχνικῆς. Ὀρισμένους ἀτοχρώσεις ἰδεολογικῆς ἰδίως πού μπορεῖ καὶ ἐκφράζει θαυμαστά ἡ καθαρηνούσα πολὺ δύσκολα θὰ τὶς ἐκφράσει ἡ δημοτικὴ. Οἱ λέξεις

τῆς καθαρουργίας ἔχουν ἠθικὸ καὶ διανοητικὸ περιεχόμενον, ἐνῶ τῆς δημοτικῆς, αἰσθησιακὸ καὶ αἰσθηματικὸ μᾶλλον.

Θὰ φτωχύνει πολὺ ἡ γλῶσσα μας, ἂν στερηθεῖ ἢ ἂν περιορίσει τὴν χρῆσιν τῶν πρώτων. Τὸ ζήτημα καταντᾷ πάλιν μοιραίως στὸν μεγαλύτερον κόμπο του : τὴν ὑποταγὴν τοῦ ἑνὸς τυπικοῦ στὸ ἄλλο.

Οἱ ἱερῆδες, οἱ κατάχρησες, οἱ σύμπτωσες ἢ σύφτωσες. Αὐτὰ θέλει ἡ γλωσσικὴ ὁμοιομορφία. Ἄλλὰ ποῖος ποτὲ θὰ προφέρει τοὺς βάρβαρους αὐτοὺς ἤχους ;

Ὁ κ. Ψυχάρης ἐμόρφωσε τὴν γλῶσσα του ἀπὸ τὴν μελέτη τῶν δημοτικῶν μας μνημείων, τῶν δοκιμώτερων δημοτικιστῶν συγγραφέων καὶ τῆς σύγχρονης γλώσσας, ὅπως ἰδίως μιλιέται στὰ χωριά. Ἡ γλῶσσα του ὅπως ὅλες πὺ μορφώνονται κατὰ τὸν τρόπο αὐτόν, εἶνε χημικῆς καθαρότητος, καὶ συνεπῶς πλαστή. Δὲν κινεῖται δὲν ἔχει τὸν ἀπαραίτητο ἐκεῖνον ζωϊκὸ παλμὸ ἄνευ τοῦ ὁποίου καὶ ἡ πρὸ νέα γλῶσσα καταντᾷ νεκρή. Ἀπείρως ζωντανότερὴ ἀπὸ τοῦ κ. Ψυχάρη, εἶναι μιὰ οἰαδήποτε καλὰ γραμμένη ἀπλή καθαρεύουσα. Ἀδύνατον νὰ διαβάσει κανεὶς χωρὶς μορφασμοὺς ἀηδίας, σελίδες τοῦ Γουανάκου, τοῦ Κυρούλη τῶν Ρόδων καὶ Μήλων. Εἶμαι βέβαιος ὅτι τὰ ἔργα τοῦ κ. Ψυχάρη, γλήγορα θὰ χάσουν τὴν καλλιτεχνικὴν τὸν ἀξία καὶ δὲν θὰ τοὺς ἀπομείνει παρὰ μιὰ ἱστορικὴ γλωσσικὴ μόνον. Ποῖος δημοτικιστὴς μπορεῖ νὰ ἰσχυρισθεῖ ὅτι κατέχει τελείως τὸν μηχανισμό τῆς δημοτικῆς ; Οἱ περισσότεροι τὴν ἐμελέτησαν στὰ δημοτικὰ μνημεῖα. Ἄλλὰ τί εἶδους ζωντανὴ γλῶσσα εἶναι μιὰ γλῶσσα τῆς ὁποίας δὲν ἔχουν ἄμεση ἀπὸ τὴ ζωὴ αἴσθησις ὅσοι τὴν γράφουν ἀλλὰ τὴν σπουδάζουν σχεδὸν ὅπως σπουδάζομε μιὰ γλῶσσα ξένη ;

Βεβαίως ἡ καθαρεύουσα εἶναι γλῶσσα πλαστή, ἀλλὰ δὲν εἶναι καὶ τόσο νέα ὅσον μερικοὶ ὑποστηρίζουν. Προῆλθε ἀπὸ τὴν λογίαν βυζαντινὴν, ἡ ὁποία αἰῶνες ὀλόκληρους ἐπέδρασε στὴ γραπτὴ καὶ προφορικὴ ἔκφρασις τῶν Ἑλλήνων μὲ τὸ σχολεῖο, μὲ τὴν φιλολογία μὲ τὴν ἐκκλησίαν καὶ τὸν νόμον. Εἶναι ἐντούτοις πλαστὴ καὶ κατώρθωσε τὸ πρωτοφανὲς αὐτό, ν' ἀντικαταστήσει μιὰ ζωντανὴ γλῶσσα. Ἡ ἀντικατάστασις αὐτὴ ὅμως, καλὴ ἢ κακὴ-εἶναι γεγονός, τὸ ὁποῖον ἐδημιούργησε μιὰ γλωσσικὴ πραγματικότητα, πὺ ὅσοι τὴν παραβλέπουν συντελοῦν στὴ δημιουργίαν μιᾶς γλώσσας πλαστῆς ὅσο καὶ ἡ καθαρεύουσα. Ἴσως ἡ διγλωσσία μας νὰ μείνει παντοτεινὴ, ἀλλ' ἴσως, καὶ τὸ πιθανότερον, ἡ ἀνάμικτη αὐτὴ σημερινὴ μας γλῶσσα νὰ πάρει μιὰ μέρα κάποια ἐνιαία μορφή. Ὡς τότε ἡ ἔκφρασις καθενὸς τόσο ἡ προφορικὴ ὅσο καὶ ἡ γραπτὴ, θὰ εἶναι προσωπικὴ τοῦ ὑπόθεσις, πρᾶγμα ὄχι καὶ τόσο κακό. Καὶ ποίημα καὶ δράμα καὶ φιλοσοφικὸν ἔργον καὶ κριτικὴν καὶ μυθιστόρημα,

μποροῦν ἀξιολογώτατα νὰ γραφοῦν μὲ τὴν σημερινὴν γλῶσσα. Φτάνει νὰ βρεθοῦν οἱ συγγραφεῖς. Ποῖος ὀρθόδοξος δημοτικιστὴς μπορεῖ νὰ παραβληθεῖ μὲ τὸν «διγλωσσο» Παπαδιαμάντη ;

Κ. ΠΑΡΑΣΧΟΣ